

ရပ်ရွာလူထုများနှင့် အရပ်ဖက်အဖွဲ့အစည်းများအတွက်
သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်စောင့်ကြည့်
မှတ်တမ်းတင်ခြင်းလက်စွဲ(အကျဉ်းချုပ်)

ရပ်ရွာလူထုများနှင့်
အရပ်ဖက်အဖွဲ့အစည်းများအတွက်
သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်
စောင့်ကြည့်မှတ်တမ်းတင်ခြင်းလက်စွဲ
(အကျဉ်းချုပ်)

ဤလက်စွဲစာအုပ် (အကျဉ်းချုပ်) သည် လက်တွေ့ကျသော စာရွက်စာတမ်းတစ်ခု ဖြစ်ပြီး မြန်မာနိုင်ငံရှိ အခြေအနေပြောင်းလဲမှုများအပေါ် မူတည်၍ အခါအားလျော်စွာ ခေတ်နှင့်အညီမွမ်းမံပါမည်။ အထူးသဖြင့် သတ္တုတူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းများအပေါ် သယံဇာတထုတ်ယူမှုကို စောင့်ကြည့်လေ့လာမည့်သူများအတွက် သိသာထင်ရှားသောစိန်ခေါ်မှုများရှိသည့် မြန်မာနိုင်ငံအတွက်သာ ရည်ရွယ်ပြီး၊ မြန်မာနိုင်ငံ၏ လက်ရှိအခြေအနေအရ လုံခြုံရေးဆိုင်ရာ စိုးရိမ်ပူပန်မှုများကို များစွာထည့်သွင်း စဉ်းစားဖော်ပြထားပါသည်။

ဤလက်စွဲစာအုပ် (အကျဉ်းချုပ်) ကို EarthRights International မှထုတ်ဝေပါသည်။

ထုတ်ဝေသည့်နေရာ - ထိုင်းနိုင်ငံ

ထုတ်ဝေသည့်ခုနှစ် - ၂၀၂၃

မာတိကာ

၁။ ဤလက်စွဲစာအုပ်၏နောက်ခံအကြောင်း	၁
၂။ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်စောင့်ကြည့်ရေး နည်းလမ်းများ.....	၃
စီမံကိန်းထိခိုက်မှုပြုအချိန်ဇယား	၃
ရပ်ရွာလူထုအခြေပြု စဉ်ဆက်မပြတ် ပတ်ဝန်းကျင် စောင့်ကြည့်မှတ်တမ်းတင်ခြင်း..	၄
ပူးပေါင်းပါဝင်မှုဖြင့် မြေပုံရေးဆွဲမှတ်တမ်းတင်ခြင်း.....	၅
အဝေးထိန်းစနစ်ဖြင့် ခြေရာခံစောင့်ကြည့်ခြင်း (Remote Sensing)	၇
ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုစီမံကိန်းနှင့် ပါဝင်ဆက်စပ်သူများ၏ အချက်အလက်များ သုတေသန (Desktop Stakeholder Research)	၈
ငွေကြေးစီးဆင်းမှုကို နောက်ယောင်ခံခြင်း (Follow the Money)	၉
၃။ လုံခြုံရေးဆိုင်ရာ ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့်အရာများ နှင့် လမ်းညွှန်ချက်များ	၁၀
ရပ်ရွာစောင့်ကြည့်မှတ်တမ်းတင်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် လုံခြုံရေးဆိုင်ရာ ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့်အရာများ.....	၁၀
အရပ်ဖက်အဖွဲ့အစည်း (CSOs)များအတွက်လုံခြုံရေးထည့်သွင်းစဉ်းစားချက်များ....	၁၂
၄။ စီမံကိန်းထိခိုက်မှုပြု အချိန်ဇယားတစ်ခုပြုစုရန် လိုအပ်သည့်	
အချက်အလက်များစာရင်း.....	၁၃
စီမံအုပ်ချုပ်ရေး	၁၄
လုပ်ငန်းလည်ပတ်မှု	၁၅
ကုန်စည်စီးဆင်းမှု ကွင်းဆက်	၁၆
ကြိုတင်အကြောင်းကြား ညှိနှိုင်းတိုင်ပင်ခြင်း Free, Prior and Informed Consent (FPIC)၊ နှင့် ရပ်ရွာ ပဋိပက္ခများ	၁၆
သစ်တောများ	၁၇
ရေ.....	၁၈
စွန့်ပစ်ပစ္စည်း စီမံခန့်ခွဲမှု.....	၁၉
လေအရည်အသွေးနှင့် ဆူညံသံ	၁၉

မြေအရည်အသွေး	၂၀
မြေအသုံးပြုမှု နှင့် အသုံးချခွင့်.....	၂၁
ရပ်ရွာဒေသကျန်းမာရေး.....	၂၂
ကုမ္ပဏီ သို့မဟုတ် အာဏာပိုင်များနှင့်အပြန်အလှန်ဆက်ဆံရေး	၂၃
လူမှုရေးပြဿနာများ	၂၄
၅။ ဆက်လက်စောင့်ကြည့်မှတ်တမ်းတင်မှုစာရင်း	၂၅

၁။ ဤလက်စွဲစာအုပ်၏နောက်ခံအကြောင်း

ဤလက်စွဲစာအုပ် (အကျဉ်းချုပ်) သည် မြန်မာနိုင်ငံတွင်ဒေသအလိုက်ဖြစ်ပွားနေသည့် သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်နှင့် မြေယာအခြေခံပြဿနာများကို မှတ်တမ်းတင်ရန် လွယ်ကူရိုးရှင်းသည့် နည်းလမ်းပုံစံများကို ဖော်ပြပေးထားပါသည်။ ဤစာအုပ်သည် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးသမားများအတွက် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်၊ လူမှုရေးနှင့် ဂျန်ဒါအခြေပြုထိခိုက်မှုများအပါအဝင် ရပ်ရွာအသိုင်းအဝန်းများကို ဆိုးဝါးစွာထိခိုက်စေသည့် မြေယာနှင့်သယံဇာတထုတ်ယူမှုများကို စောင့်ကြည့်လေ့လာရန် လမ်းညွှန်မှုများ၊ အမှီအငြမ်းများကို ရှင်းလင်းဖော်ပြပေးထားပါသည်။ ဤစာအုပ်သည် မြန်မာနိုင်ငံအတွင်း လက်ရှိ လူမှုရေးနှင့်နိုင်ငံရေး အခြေအနေတွင် လက်တွေ့ကျသော ရပ်ရွာအခြေပြုစောင့်ကြည့်မှုနှင့်မှတ်တမ်းတင်မှုပုံစံ ရွေးချယ်စရာနည်းနာများကို ပေးနိုင်ရန် ရည်ရွယ်ပါသည်။

ဤလက်စွဲစာအုပ်၏ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးသမားဆိုသည်မှာ ရပ်ရွာအုပ်စုများ၊ အရပ်ဖက်အဖွဲ့အစည်းများ၊ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကွန်ရက်များ၊ အမျိုးသမီးအခွင့်အရေး ကာကွယ်သူများ၊ တက်ကြွလှုပ်ရှားသူများနှင့် မြေယာ၊သစ်တောနှင့် ဂေဟစနစ်များကို ကာကွယ်ရန် သို့မဟုတ် ထိန်းသိမ်းရန် လုပ်ဆောင်နေကြသည့် အခြားသူများနှင့် ထိုသဘာဝစနစ်များ အပေါ်အမှီပြုနေထိုင်နေကြသည့် ရပ်ရွာအသိုင်း အဝန်းများကို ရည်ညွှန်းပါသည်။

ဤစာအုပ်သည် ပြီးပြည့်စုံသည့် လက်စွဲစာအုပ်တစ်အုပ်မဟုတ်ပါ။ ဤစာအုပ်တွင် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ထိန်းသိမ်းရေးသမားများအနေဖြင့် ၎င်းတို့တွင်ရှိသော အရင်းအမြစ်များနှင့်အညီ နဂိုရှိနှင့်ပြီးသား မြေယာနှင့်သယံဇာတထုတ်ယူမှုစောင့်ကြည့်ရေး လက်တွေ့နည်းနာများကို ဖြည့်စွက်အသုံးပြုနိုင်ရန် နည်းလမ်းများကို ဖော်ပြထားပါသည်။

ဤစာအုပ်သည် (အကျဉ်းချုပ်)ဖြစ်ပြီး အသေးစိတ်အချက်အလက်များကို စာအုပ်အပြည့်အစုံတွင် ဖတ်ရှုနိုင်ပါသည်။

ဤစာအုပ်၏ ရည်ရွယ်ချက်များမှာ

- သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးသမားများ ဆောင်ရွက်နေသော လက်ရှိ မြေယာနှင့် သယံဇာတ စောင့်ကြည့်ရေးလုပ်ငန်းများကို ပံ့ပိုးကူညီရန်။
- သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးသမားများအတွက် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်လူမှုရေး၊ ဂျန်ဒါဆိုင်ရာ ထိခိုက်မှုများကို ခြေရာခံ စောင့်ကြည့်နိုင်ရန် နည်းလမ်းများကို ဖော်ထုတ်ရန်။
- စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးမှုစာရင်းအပါအဝင် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်စောင့်ကြည့်ခြင်း လုပ်ဆောင်ရာတွင် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးသမားများ အနေဖြင့် လိုအပ်မည့် အခြေခံအရင်းအမြစ်များကို ရှင်းလင်းဖော်ပြရန်။
- အန္တရာယ်အကဲဖြတ်နည်းများ၊ ပိုမိုလုံခြုံသည့် စောင့်ကြည့်ခြင်းများ လုပ်ဆောင်နိုင်ရန် လမ်းညွှန်ချက်ပေးရန်။
- တိုက်တွန်းလှုံ့ဆော်ရေးနှင့်အနာဂတ်အသွင်ကူပြောင်းရေးကာလတရားမျှတမှုဆိုင်ရာ လုပ်ငန်းစဉ်များအတွက် သက်သေအထောက်အထားအခြေခံတစ်ခုအဖြစ် မှတ်တမ်းပြုစုထားနိုင်ရန် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးသမားများအား ကူညီပေးရန်။
- ပတ်ဝန်းကျင်စောင့်ကြည့်ရေးလုပ်ငန်းများစီစဉ်ရာတွင် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းသူများအား စေ့စပ်သေချာသည့် စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးမှုစာရင်းများ ထောက်ပံ့ပေးရန်။

၂။ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်စောင့်ကြည့်ရေး နည်းလမ်းများ

စီမံကိန်းထိခိုက်မှုပြုအချိန်ဇယား

စီမံကိန်းထိခိုက်မှုပြုအချိန်ဇယားသည် စီမံကိန်းတစ်ခု သို့မဟုတ် သယံဇာတထုတ်လုပ်မှုများ၏ သမိုင်းကြောင်း သို့မဟုတ် ရပ်ရွာဒေသများအပေါ် ၎င်းတို့တွင်ရှိသော သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် နှင့် လူမှုရေး ထိခိုက်မှုများကို မှတ်တမ်းပြုစု ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ ၎င်းမှာ အဘယ်ကြောင့် အသုံးဝင်သနည်းဟုဆိုရလျှင် စီမံကိန်းထိခိုက်မှုပြု အချိန်ဇယားသည် စီမံကိန်း လုပ်ငန်းလည်ပတ်မှု တစ်ခုမှ ရပ်ရွာအသိုင်း အဝိုင်း တစ်ခုအပေါ် မည်ကဲ့သို့ အကျိုးသက်ရောက်ခဲ့သည်ကို ပြသသည့်အပြင် အနာဂတ်တွင် တိုက်တွန်းလှုံ့ဆော်မှုများအတွက် အရေးကြီးသော ဇာတ်ကြောင်း ကို လည်း ပံ့ပိုးပေးပါသည်။

စီမံကိန်းထိခိုက်မှုပြုအချိန်ဇယားတွင် ပုံမှန် ခေတ်နှင့်အညီမွမ်းမံနိုင်သောအသေးစိတ် အစီရင်ခံစာများ၊ ဇယားများ သို့မဟုတ် ဒိုင်ယာရီတို့ပါဝင်နိုင်ပါသည်။ စီမံကိန်းထိခိုက်မှုပြုအချိန်ဇယားတွင် စီမံကိန်းသမိုင်းကြောင်း၊ စီမံကိန်းစတင်ချိန်ကအရေးကြီးသော အဖြစ်အပျက်များ၊ မည်သည့် ရပ်ရွာပိုင်ဆိုင်မှုဆုံးရှုံးမှုများ၊ ကုမ္ပဏီ သို့ အာဏာပိုင်များနှင့် ထိတွေ့ဆက်ဆံမှုများ နှင့် မည်သည့် ပတ်ဝန်းကျင် သို့ လူမှုထိခိုက်မှုများကို မှတ်တမ်းတင်ခြင်းတို့ပါဝင်သင့်ပါသည်။ ၎င်းတွင် ပြောင်းလဲမှုကိုဖော်ပြသော အချိန်၊ နေ့ရက် နှင့် အရေးကြီးသော အချက်အလက်များပါဝင်သင့်ပါသည်။

စီမံကိန်းထိခိုက်မှုပြုအချိန်ဇယားတစ်ခုပြုစုရန် လိုအပ်သည့် အချက်အလက်များ စာရင်းကို စာမျက်နှာ (၁၃) တွင်လေ့လာဖတ်ရှုနိုင်ပါသည်။

ရပ်ရွာလူထုအခြေပြု စဉ်ဆက်မပြတ် ပတ်ဝန်းကျင် စောင့်ကြည့်မှတ်တမ်းတင်ခြင်း

ရပ်ရွာလူထုအခြေပြု ပတ်ဝန်းကျင် စောင့်ကြည့်မှတ်တမ်းတင်ခြင်းသည် ပြည်သူ့သိပ္ပံ သို့မဟုတ် ပူးပေါင်းပါဝင်စောင့်ကြည့်ခြင်းဟုလည်း လူသိများသော ဒေသန္တရ အသိပညာ၊ အတွေ့အကြုံနှင့် လေ့လာ တွေ့ရှိချက်များကို အသုံးပြု၍ အချက်အလက်စုဆောင်းခြင်း အလေ့ အထတစ်ခုဖြစ်ပြီး၊ သက်သေအထောက် အထားများတည်ဆောက်ခြင်းသို့မဟုတ် ဒေသတွင်း ပတ်ဝန်းကျင် ပြောင်းလဲမှု များကို ပိုမိုရှင်းလင်းစွာ နားလည် သဘောပေါက်စေရန်အတွက် အသုံးပြု သည့် နည်းနာ ဖြစ်သည်။ ထို ဒေသန္တရ အသိပညာ၊ဒေသခံဗဟုသုတနှင့်အသိပညာ များသည် အလွန်အစွမ်းထက်ပါသည်။

ရပ်ရွာအခြေပြု စောင့်ကြည့်မှတ်တမ်းတင် ခြင်းဆိုသည်မှာ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ဆိုင်ရာပြဿနာများကို စုံစမ်းစစ်ဆေးမှု များ ပြုလုပ်ခြင်းများကို မဆိုလိုပါ။ သို့သော် ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာပြောင်းလဲ မှုများနှင့် သယံဇာတထုတ်ယူသည့်

ပတ်ဝန်းကျင်ထိခိုက်မှု စောင့်ကြည့် မှတ်တမ်းတင်ခြင်းအဆင့်များ

- (၁) ပတ်ဝန်းကျင် နှင့် လူမှုရေး ထိခိုက် ရေးဆိုင်ရာ ထိခိုက်မှုများကို စောင့် ကြည့်မှတ်တမ်းတင်ရန် အညွှန်း ကိန်းများကို ရွေးချယ်ပါ။
- (၂) ရွာသူရွာသားများ ပုံမှန်လေ့လာ စစ်ဆေးနိုင်ရန် အစီစဉ်တစ်ခု ရေးဆွဲပါ။ (နေ့စဉ်/အပတ်စဉ်/ လစဉ် စသဖြင့်)
- (၃) ရွာသူရွာသားများအနေဖြင့် ကူညီ ပံ့ပိုးပေးနေသည့် CSO များထံ စီ စစ်တွေ့ရှိချက်များကို မျှဝေပေးပို့ ရန် နည်းလမ်းတစ်ခုကို သဘောတူ ထားပါ။
- (၄) လေ့လာတွေ့ရှိချက်များကို စုဆောင်း မှတ်တမ်းတင်ပါ။ ပြီးလျှင် လုပ်ငန်းစဉ်အား ပုံမှန် အကဲဖြတ် သုံးသပ်ပါ။

စီမံကိန်းများကြောင့် ထိခိုက်သက်ရောက်မှုများအကြောင်းကို ပြည့်ပြည့်စုံစုံ ပြောပြနိုင်မည့် နေ့စဉ် လေ့လာတွေ့ရှိချက်များနှင့် အတွေ့အကြုံများ ကို စုဆောင်းခြင်းအလုပ်တစ်ခုဟု ပို၍ ဆိုရပေမည်။

ဥပမာအနေဖြင့် ချောင်းဆိုးခြင်း သို့ အသက်ရှူလမ်းကြောင်း ဝေဒနာ ခံစားနေရသော လူဦးရေ သို့ ရပ်ရွာအနီး ချောင်း သို့ မြစ် ထဲတွင် သေဆုံးနေသော ငါးများတွေ့ရှိမှု အရေအတွက်များကို စောင့်ကြည့်ခြင်းတို့ဖြစ်ပါသည်။ ရပ်ရွာစောင့်ကြည့်မှတ်တမ်းတင်ခြင်းကို သတ္တုတွင်း လုပ်ကွက် များသို့ သွားရောက်စောင့်ကြည့်ခြင်းထက် ရပ်ရွာထိခိုက်မှုနှင့် ပက်သက်သည့် အရေးကြီးအချက်အလက်များ ရရှိနေလျှင် နေ့စဉ် ရပ်ရွာအခြေပြုစောင့်ကြည့်ခြင်းကို သိုသိုသိပ်သိပ်ဖြင့် မသိမသာ ပြုလုပ်သင့်ပါသည်။

ရပ်ရွာလူထုအနေဖြင့် မိမိတို့ဒေသတွင် ရပ်ရွာအခြေပြု စောင့်ကြည့်မှတ်တမ်းတင်ခြင်း လုပ်ဆောင်ရာတွင် [MAPEO app](#) ကို အသုံးပြုနိုင်ပါသည်။ ရပ်ရွာအခြေပြု စောင့်ကြည့်မှတ်တမ်းတင်ခြင်းအတွက် လိုအပ်သည့် အချက်အလက်များစာရင်းကို စာမျက်နှာ (၂၅) ရှိဆက်လက်စောင့်ကြည့်မှတ်တမ်းတင်မှုစာရင်းတွင် လေ့လာနိုင်ပါသည်။

ပူးပေါင်းပါဝင်မှုဖြင့် မြေပုံရေးဆွဲမှတ်တမ်းတင်ခြင်း

ပူးပေါင်းပါဝင်မှုဖြင့် မြေပုံရေးဆွဲမှတ်တမ်းတင်ခြင်းနည်းသည် ရွာသူရွာသားများကို မိမိတို့ပိုင်ဆိုင်သည့် သယံဇာတနှင့် မြေယာများကို ဖော်ထုတ်ရန်၊ မိမိတို့နယ်မြေထဲကို ကျူးကျော်မှု ပြဿနာများကို ဖော်ထုတ်ရန် နှင့် ထိုပြဿနာများကို မိမိတို့ကိုယ်တိုင်အဖြေရှာနိုင်ရန် ထိရောက်စွာ ပံ့ပိုးကူညီနိုင်သည့် နည်းနာတစ်ခု ဖြစ်ပါသည်။

ပူးပေါင်းပါဝင်မှုဖြင့် မြေပုံရေးဆွဲခြင်းတွင် ပုံမှန်အားဖြင့် ရပ်ရွာဒေသတစ်ခု၏ နယ်နိမိတ်များကို သတ်မှတ် ပုံဖော်ရေးဆွဲခြင်း၊ အဓိကအသံဇာတများနှင့် မြေအသုံးချမှု နယ်နိမိတ်များကို ဖော်ထုတ်ခြင်း စသည်တို့ကို အတူတကွ ပူးပေါင်းလုပ်ဆောင်ကြခြင်းတို့ ပါဝင်ပါသည်။ CSO များသည် ရွာသူရွာသားများမှ မိမိတို့ဒေသ၏ နယ်နိမိတ်တွင်းရှိ ရေမြေသဘာဝသယံဇာတများနှင့် အခြား ထင်ရှားသည့်အရာများကို ပုံတူထပ်ဆွဲသည့် ဆီစီမ်စာရွက်ပေါ်တွင် မြေပုံရေးဆွဲရန် ကူညီပံ့ပိုးနိုင်သည်။ အကယ်၍ လက်ဖြင့်ဆွဲထားသောမြေပုံများသည် ရိုက်နှိပ်ထုတ်ဝေထားသည့် မြေမျက်နှာပြင်မြေပုံ (cadastral maps) များမှ ပုံကြမ်းကောက်ယူထားပါက ၎င်းတို့ကို ပထဝီအကိုးအကားများဖြင့် ဒစ်ဂျစ်ပုံသွင်းကာ ရွာသူရွာသားများကို သစ်တောပြုန်းတီးလာသည့် ဧရိယာများ သို့မဟုတ် အခြားမြေအသုံးချမှုပုံစံများနှင့် ထပ်နေခြင်းတို့ကို ပြန်ကြည့်နိုင်ရန် ကူညီနိုင်သည်။ အခြားအကိုးကားရန်အရင်းအမြစ်များဖြစ်သော [MRLG](#) နှင့် [Mapping for Rights](#) တို့တွင် လည်း လေ့လာနိုင်ပါသည်။

ပူးပေါင်းပါဝင်မှုဖြင့် မြေယာအသုံးချမှုမြေပုံဆွဲခြင်းသည် အများအားဖြင့် ပေါ်ပေါ်ထင်ထင်ပြုလုပ်ရသည့် လုပ်ငန်းစဉ်ဖြစ်ပြီး ရွာသူရွာသားများမှ အတူတကွတွေ့ဆုံကာ ၎င်းတို့၏မြေယာနှင့် သယံဇာတ အသုံးပြုမှုဆိုင်ရာ အလေ့အထများကို မှတ်တမ်းတင်ရန် လိုအပ်ပါသည်။ အကယ်၍ ထိုသို့ပြုလုပ်ရန် မလုံခြုံပါက သို့မဟုတ် မြေပုံရေးဆွဲရန် မဖြစ်နိုင်ပါက CSO များသည် မြေပြင်တွင် ရွာသူရွာသားများ ကွင်းဆင်းလုပ်ဆောင်စရာများ လုပ်ဆောင်ရန် မလိုဘဲ အလားတူအချက်အလက်အချို့ကို မှတ်တမ်း တင်ရန်အတွက် အောက်တွင်ဖော်ပြထားသည့် အဝေးထိန်းစနစ်ဖြင့် ခြေရာခံစောင့်ကြည့်ခြင်း (remote sensing) နည်းဖြင့် လုပ်ဆောင်ရန် ရပ်ရွာလူထုအား ကူညီနိုင်ပါသည်။

အဝေးထိန်းစနစ်ဖြင့် ခြေရာခံစောင့်ကြည့်ခြင်း (Remote Sensing)

Remote Sensing ဆိုသည်မှာ ဂြိုဟ်တု သို့မဟုတ် လေယာဉ်များမှ စုဆောင်းထားသော ပုံများကို အသုံးပြု၍ ဧရိယာ သို့မဟုတ် ရှုခင်းများကို စောင့်ကြည့်မှတ်သားခြင်း လုပ်ငန်းစဉ် ဖြစ်သည်။ ဂြိုဟ်တုများသည် ကမ္ဘာမြေမျက်နှာပြင်တစ်လျှောက် ပုံရိပ်များကို ပုံမှန်ရိုက်ကူးထားကာ ကျွန်ုပ်တို့အား နေရာရှုခင်းများ၏ နောက်ဆုံးပေါ်ပုံများ (၂ ရက်မှ ၃ ရက်အတွင်းရိုက်ထားသည့်) ထုတ်ပေးနိုင်ပါသည်။ ဂြိုဟ်တုပုံများကို ပုံမှန်အားဖြင့် အခမဲ့ရယူနိုင်ပြီး၊ ၃-၄ မီတာ ပြတ်သားမှု (ရုပ်ပုံ၏ရှင်းလင်းပြတ်သားမှု) ဖြင့် ကုန်းမြေ သစ်တောများနှင့် သမုဒ္ဒရာများ၏ အပြောင်းအလဲများကို မြင်နိုင်ပြီး ခြေရာခံနိုင်ရန် ကျွန်ုပ်တို့အား ကူညီပေးပါသည်။ Remote Sensing ကို လက်ရှိ အသုံးချနေသည့်အရာများတွင် တောမီးများကို ခြေရာခံခြင်းနှင့် သစ်တောပြုန်းတီးမှုဧရိယာ သို့မဟုတ် သတ္တုတူးဖော်ခြင်းလုပ်ငန်း ဧရိယာများ၊ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုများကို ကြိုတင်ခန့်မှန်းခြင်း သို့မဟုတ် အချိန်ပိုကြာလာသည်နှင့်အမျှ မြေယာရှုခင်းများ ပြောင်းလဲမှုများကို စောင့်ကြည့်ခြင်းတို့ ပါဝင်သည်။

ပတ်ဝန်းကျင်စိစစ်လေ့လာရေး လုပ်ငန်းစဉ်အတွက် ရပ်ရွာများနှင့် CSO များ ဝင်ရောက်ခွင့်မရသော နေရာ များကိုကြည့်ရှုခြင်း (ဥပမာ ပဋိပက္ခဖြစ်နေသည့်နေရာများ သို့မဟုတ် လုံခြုံရေး အပြည့်ချထားသည့် သတ္တုတွင်းများ) နှင့် အချိန်ကြာလာသည်နှင့်အမျှ ပြောင်းလဲလာသည့် မြေယာပုံသဏ္ဌာန်များ (ဥပမာ ရွှေတူးဖော်ရေး လုပ်ငန်းများ တိုးချဲ့လာခြင်းကို ကြည့်ရန်) ကို ခြေရာခံရန် ရာဖွေရန်အတွက် remote sensing နည်းမှာ အသုံးဝင်နိုင်သည်။ ၎င်းသည် ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ထိခိုက်မှုများ၏ ခိုင်မာသော သက်သေအထောက်အထားများကို ပေးစွမ်းနိုင်ပြီး ဒေသဆိုင်ရာလုပ်ငန်း

အစီအစဉ်များဆွဲခြင်း နှင့် စည်းရုံးလှုံ့ဆော်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်များကို အထောက်အကူ ဖြစ်စေနိုင်ပါသည်။ Remote Sensing လုပ်ရန်အတွက် [Global Forest Watch](#) (GFW) သည် အသုံးပြုရန် အလွယ်ကူဆုံး နေရာဖြစ်ပြီး ၎င်းတွင် သစ်တောနှင့် မြေယာအသုံးချမှုအပြောင်းအလဲများကို လစဉ်ပုံမှန် ခြေရာခံ ရိုက်ကူးထားသည့် ပြို လ်တုဓါတ်ပုံများရှိပါသည်။ GFW ဝဘ်ဆိုဒ်တွင် အသုံးပြုသူများအတွက် ဝဘ်ဆိုဒ်အား အသုံးပြုရန် [နည်းနာများ](#) ကိုလည်း ထည့်ပေးထားပါသည်။ မြန်မာစာတမ်းထိုးဖြင့် ပြထားသည့် အသုံးပြုနည်းနာကို [ဤနေရာ](#) တွင် ကြည့်ရှုနိုင်ပါသည်။

ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုစီမံကိန်းနှင့် ပါဝင်ဆက်စပ်သူများ၏ အချက်အလက် များ သုတေသန (Desktop Stakeholder Research)

ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုစီမံကိန်းနှင့် ပါဝင်ဆက်စပ်သူများ၏ အချက်အလက်များ သုတေသနသည် စီမံကိန်း တွင် ပါဝင်နေသော အပေါ်အောက် ကုန်စည်စီး ဆင်းမှု ကွန်ရက်များနှင့် အခြားသက်ဆိုင်သော အချက်အလက်များ အပါအဝင် ဘယ်သူတွေ ပါဝင် နေလဲ စသော သတင်းအချက်အလက် ရှာဖွေရာ တွင် အသုံးပြုနိုင်ပါသည်။ အဆိုပါ သုတေသန သည် ကျွန်ုပ်တို့ကို ကုမ္ပဏီ၏ အရေးပါသော ပါဝင် ဆက်စပ်သူများ၊ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံသူများ နှင့် အခြား ပါဝင်ပတ်သက်နိုင်သော စီမံကိန်းများကို နားလည် စေနိုင်ရန် အကူအညီပေးပါသည်။ အဆိုပါ

အချက်အလက်များသည် Environmental defenders (ERDs) များကို ဖြစ်နိုင်ခြေ ရှိသော တိုက်တွန်းလှုံ့ဆော်ရမည့် ပစ်မှတ်များသာမက စောင့်ကြည့်လေ့လာမှု လုပ်ငန်းများနှင့်သက်ဆိုင်သည့် အန္တရာယ်များကို သိရှိရန် အကူအညီဖြစ်စေပါသည်။ အင်တာနက်သည် အဆိုပါသုတေသနအတွက် ကုမ္ပဏီဝက်ဘ်ဆိုဒ်များ၊ လူမှုကွန်ရက်

များ နှင့် သတင်းဌာနများကို ရှာဖွေရန် အရေးပါပါသည်။ လက်စွဲစာအုပ်အပြည့်အစုံတွင် အချက်အလက်များကို ပိုမိုပြည့်စုံစွာ ဖော်ပြထား ပါသည်။

ငွေကြေးစီးဆင်းမှုကို နောက်ယောင်ခံခြင်း (Follow the Money)

Follow the Money သည် ရပ်ရွာလူထုများအား ၎င်းတို့အပေါ် ထိခိုက်နေသည့် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှု စီမံကိန်းများကိုခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာရန် နှင့် ပါဝင်ပတ်သက်သူများကိုရှာဖွေရန်နှင့် ပစ်မှတ်ထား လုပ်ဆောင်နိုင်ရန် ပံ့ပိုးကူညီပေးနိုင်သည့် နည်းနာများဖြစ်သည်။

Follow the Money သည် ရွာအသိုင်းအဝန်းများကို စီမံကိန်းတစ်ခု၏ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံသူများ၊ ချေးငွေ ထုတ်ပေးသူများ၊ ကုန်ဝယ်သူ၊ တဆင့်ကန်ထရိုက်ယူသူများ နှင့် မိခင်ကုမ္ပဏီများ စသည့် စီးပွားရေးလုပ်ငန်း ကွင်းဆက်တစ်ခုလုံးကို ဖော်ထုတ်ကြည့်ရှုနိုင်ရန် ကူညီပေးပါသည်။ ဤအချက် အလက်များကို အခြေခံကာ ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးသမားများသည် စီမံကိန်းများတွင် အဓိကပတ်သက်သူများကို ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းမည့် တိကျသည့် စည်းရုံးလှုံ့ဆော်ရေးဗျူဟာများကို ချမှတ်နိုင်သည်။ နောက်ဆုံးတွင် စည်းရုံးလှုံ့ဆော်ရေး ကမ်ပိန်းလုပ်ဆောင်ခြင်း၊ နစ်နာမှုတိုင်ကြားစာများ ပို့ခြင်း သို့မဟုတ် ပါဝင်ပတ်သက်သူများကို အခြားနိုင်ငံတွင် တရားစွဲဆိုခြင်းများ လုပ်ဆောင်ရန် ဖြစ်နိုင်ပါသည်။ ငွေကြေးစီးဆင်းမှုကို နောက်ယောင်ခံခြင်းကို ပုံဖော်ခြင်းနည်းလမ်းတစ်ခုကို [ဤနေရာတွင်](#) ဖတ်ရှုနိုင်ပြီး၊ ဤနည်းလမ်းကိုဖော်ပြထားသည့် အခြားအစီရင်ခံစာတစ်စောင်ကို [ဤနေရာတွင်](#) ဖတ်ရှုနိုင်ပါသည်။

၃။ လုံခြုံရေးဆိုင်ရာ ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့်အရာများနှင့် လမ်းညွှန်ချက်များ

ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးသမားများသည် ၎င်းတို့အရပ်ဒေသရှိ ဘေးအန္တရာယ်များကို အခြားသူများ ထက် ကောင်းစွာ နားလည်ထားကြပါသည်။ ထိုအတွက်ကြောင့် ပတ်ဝန်းကျင်စောင့်ကြည့် မှတ်တမ်းတင်ခြင်းကို ဆောင်ရွက်ရာတွင် အချို့သော လုံခြုံရေးဆိုင်ရာ ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့် အချက်များကို သူတို့အနေဖြင့် လုပ်ဆောင်ချင်ပေလိမ့်မည်။

ရပ်ရွာစောင့်ကြည့်မှတ်တမ်းတင်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် လုံခြုံရေးဆိုင်ရာ ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့်အရာများ

ရပ်ရွာပြည်သူများထိခိုက်မှု အချက်အလက်များကို ကွင်းဆင်းမှတ်တမ်းတင် ကောက်ယူရသည့် ရပ်ရွာစောင့်ကြည့် မှတ်တမ်းတင်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်သည် ပတ်ဝန်းကျင်စီစစ်စောင့်ကြည့်ခြင်း၏ အန္တရာယ်အများဆုံးအဆင့် ဖြစ်နိုင်ပါသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် သယံဇာတထုတ်ယူသည့် နေရာများတွင် အများအားဖြင့် လုံခြုံရေးအင်အား တိုးချဲ့ထားပြီး လုံခြုံရေးဝန်ထမ်းများအနေဖြင့် သတိကြီးစွာ စောင့်ကြည့်နေကြချိန် ဖြစ်သည်။

- အန္တရာယ်များကို လျော့ချရန်အတွက် ရွာသူရွာသားများအနေဖြင့် မိမိတို့ ရပ်ရွာအတွင်း ထိခိုက်မှု များကို စောင့်ကြည့်ခြင်းဖြင့် မှတ်တမ်းတင်ထားနိုင်ပါသည်။ စောင့်ကြည့်ရေး အချက်အလက် များကောက်ယူရန် သတ္တုတွင်း နေရာများကို သွားရောက်ခြင်းထက် ရွာရေချောင်းရှိ ရေ အရည်အသွေး ပြောင်းလဲခြင်း သို့ ရွာကျောင်းရှိ ကလေးများ၏ ကျန်းမာရေး နေ့စဉ် စောင့်ကြည့် မှတ်တမ်းတင်ခြင်းကို ဆိုလိုပါသည်။
- ထို့အပြင် စောင့်ကြည့်ရေးအလုပ်တွင် ပါဝင်သည့် ရွာသူရွာသားများမှ စောင့်ကြည့်ခြင်းဖြင့် မှတ်တမ်းတင်ထားသည့် အချက်အလက်များ စာရွက်စာတမ်းများကို သိမ်းဆည်းမထားရန် အကြံပြုပါသည်။ သတင်းအချက်အလက်များကို မျှဝေရာတွင် စိတ်ချရမည့်သူများ သို့ အလိုအလျောက် အချက်အလက်များကို ဖျက်ပေးသည့်စနစ်များကို အသုံးပြု ဆက်သွယ်ခြင်း တို့ကို ပြုလုပ်သင့်ပါသည်။ လုံခြုံသောနေရာများတွင်ရှိသော CSO များသည် ရပ်ရွာဗဟုသုတ နှင့် အချက်အလက်များသိမ်းဆည်းရန် ရပ်ရွာလူထုကို ကူညီနိုင်ပါသည်။

အရပ်ဖက်အဖွဲ့အစည်း (CSOs) များအတွက် လုံခြုံရေးထည့်သွင်းစဉ်းစားချက်များ

အချက်အလက်များကောက်ယူခြင်း နည်းတူ စောင့်ကြည့်ရေး အချက်အလက်များကို မှတ်တမ်းတင် ထားခြင်း နှင့် သိမ်းဆည်းခြင်းသည်လည်း အန္တရာယ် ဖြစ်စေနိုင်ပါသည်။ CSOs များသည် အန္တရာယ် များကိုလျော့ချရန် နှင့် အကဲဖြတ်ရန် အတွက် အောက်ပါအချက်များကို ထည့်သွင်း စဉ်းစားချင် ပေလိမ့်မည်။

- မြေပြင်ရှိ ရပ်ရွာလူထုများမှင့် ဆက်သွယ်မှုအားလုံးကို Signal ကဲ့သို့ လျှို့ဝှက်လုံခြုံသည့် လမ်းကြောင်းမှ တဆင့် ပြုလုပ်သင့်ပြီး ဖုန်းခေါ်ဆိုမှုများကိုလည်း ကြိုတင်သဘောတူထားသည့် အချိန်တွင်သာ ပြုလုပ်သင့်ပါသည်။
- CSOs များသည် အချက်အလက်များကို ဖုန်း နှင့် ကွန်ပျူတာများတွင် မသိမ်းဆည်းသင့်ပေ။ အဆိုပါအစား လုံခြုံသည့် အွန်လိုင်းဆာဗာ သို့မဟုတ် clouds အကောင့်များတွင်သာ အချက်အလက်များကို သိမ်းဆည်းသင့်ပါသည်။
- CSO များသည် အမည်ရင်းများ သို့မဟုတ် အခြားအလွယ်တကူ ဖော်ထုတ်နိုင်သည့် အမှတ်အသား လက္ခဏာများကို လုံးဝအသုံးမပြုသင့်ပါ။ မှတ်တမ်းများတွင် နေရာများကို အမည်မဖော်ပြပဲ အသုံးပြုသင့်ပါသည်။

၄။ စီမံကိန်းထိခိုက်မှုပြု အချိန်ဇယားတစ်ခုပြုစုရန် လိုအပ်သည့် အချက်အလက်များစာရင်း

CSO များသည် အချက်အလက်ကောက်ခံရန် ရွာသူရွာသားများနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းမည် ဆိုလျှင် ရွာသူရွာသားများကို စီမံကိန်းနှင့် ၎င်း၏ ထိခိုက်မှုအချက်အလက်များကို ကြားဖြတ်မမေးပဲ မျှဝေစေခြင်းဖြင့် စတင်သင့်ပါသည်။ ရွာသူရွာသားများမှ ခြုံငုံသုံးသပ်ပြောဆိုပြီးမှ CSO များမှ ဤစာရင်းကို အသုံးပြုကာ အသေးစိတ်မေးခွန်းများကို ထပ်မံ မေးမြန်းနိုင်ပါသည်။ ထိုသို့ လုပ်ဆောင်ရန် တွေ့ဆုံမှုအချို့ ပြုလုပ်ရန် လိုပါမည်။ သို့မဟုတ် ပိုလုံခြုံလျှင် လုံခြုံသည့် အပလီကေးရှင်းတစ်ခု သုံးကာ ဖုန်းခေါ်ဆိုမှုများ လုပ်နိုင်ပါမည်။ အခြားတစ်နည်းမှာ လုံခြုံမည်ဆိုပါက ရပ်ရွာခေါင်းဆောင်များ ကိုယ်တိုင် ဤစာရင်းကို အသုံးပြုမှတ်သားနိုင်ပါသည်။

ဤစာရင်းကို အသုံးပြုကာ အချက်အလက်များ ကောက်ယူ မှတ်သားခြင်း သို့မဟုတ် CSO များနှင့် အချက်အလက်များ မျှဝေပေးပို့ခြင်းများ လုပ်ဆောင်နေသည့် ရွာသူရွာသားများအနေဖြင့် အချက်အလက်များကို ရနိုင်သမျှအသေးစိတ် ထည့်ရေးသင့်ပါသည်။ ဥပမာအားဖြင့် မေးခွန်းသည် “ရေအရည်အသွေး ပြောင်းလာတာ ရှိလား” ဟု ဆိုလျှင် ယခင်က ရေအရည်အသွေးက ဘယ်လိုလဲ၊ ဘယ်အချိန် စပြောင်းလာလဲ၊ အချိန်ကြာလာတာနဲ့အမျှ ဘယ်လို ပြောင်းလဲသွားလဲ၊ ဘယ်နေရာတွေမှာ အဆိုးဆုံးထိခိုက်လဲ၊ စသည့် အသေးစိတ်အချက်အလက်များကို ထည့်သွင်းမေးမြန်းပါ။ ထိုအထဲ တွင် ရေ၏ အရောင်၊ အနံ့၊ အရသာနှင့် အနည်အနှစ်ပမာဏ စသည့် အသေးစိတ်ချက်များလည်း ပါဝင်နိုင်ပါသည်။

CSO များသည် နောက်ဆက်တွဲမေးခွန်းများ မေးခြင်းဖြင့် ဤလုပ်ငန်းစဉ်ကို ပံ့ပိုးနိုင်ပါသည်။ အကယ်၍ စာရင်းတွင် ပါသည့်မေးခွန်းတစ်ခုက “ဟုတ်တယ်” ၊ “မဟုတ်ဘူး” အဖြေသာ ရသည့် မေးခွန်းဆိုပါက CSO များမှ ဘယ်အချိန်လဲ၊ ဘယ်လိုဖြစ်တာလဲ၊ ဘယ်သူလဲ၊ ဘာတွေဖြစ်တာလဲ၊ ဘယ်နေရာမှာဖြစ်တာလဲ စသည့် နောက်ဆက်တွဲမေးခွန်းများ မေးမြန်းနိုင်ပါသည်။ ၎င်းတို့မှာ အဖွင့်မေးခွန်းဖြစ်ပြီး အချက်အလက်များ ပိုမိုရရှိရန် ကူညီပေးနိုင်ပါသည်။

ဤစာရင်းတွင် ပါဝင်သည့် အချက်အလက်အားလုံးကို ထိခိုက်ခံရပ်ရွာများထံမှ မေးမြန်း ကောက်ယူ နိုင်ပြီး၊ ထိုသို့ကောက်ယူရန် ရွာသူရွာသားများသည် မိုင်းလုပ်ငန်းခွင်သို့ သွားရောက်ရန် သို့မဟုတ် မလိုခြံသည့် နေရာများသို့ သွားရောက်မလိုအပ်ပေ။

စီမံအုပ်ချုပ်ရေး

- စီမံကိန်းတည်ရှိရာ နေရာကို ဘယ်သူတွေက စီမံအုပ်ချုပ်နေလဲ။
- အဲ့ဒီစီမံကိန်းကို ဘယ်သူတွေက ခွင့်ပြုထားပါသလဲ။ ဟုတ်မည်ဆိုလျှင် ဘယ်လိုခွင့်ပြုမိန့် အမျိုးအစားဆိုတာ သင်သိပါသလား။ ကုမ္ပဏီမှာ လုပ်ပိုင်ခွင့် ပါမစ် ရှိလား။ ရှိမည်ဆိုလျှင် ဘယ်လို ပါမစ်အမျိုးစားလဲ။
- စီမံကိန်းကို လုပ်ကိုင်စီမံနေတဲ့ ကုမ္ပဏီနဲ့ ခွင့်ပြုသူတွေနဲ့ ဘယ်လိုဆက်နွှယ်မှုမျိုးရှိလဲ။
- ဒီနေရာမှာ လက်နက်ကိုင် ပဋိပက္ခတွေ ဖြစ်တာရှိလား။

- သတ္တုမိုင်းလုပ်ငန်း ဝင်လာပြီး အခြားစက်ရုံလုပ်ငန်းတွေ ဝင်လာတာရှိလား။
ဘယ်လိုစက်ရုံတွေလဲ။

လုပ်ငန်းလည်ပတ်မှု

- ဘယ်လို စီမံကိန်း အမျိုးအစားလဲ။
- ကုမ္ပဏီပိုင်ရှင်ကို သင် သိပါသလား၊ အခြားအရေးပါတဲ့ လူတွေ ရှိသေးလား။
- စီမံကိန်းမှာ ဘယ်သူတွေ ပါလဲ၊ ဘယ်သူတွေ လုပ်ကိုင်နေလဲ၊ ဘယ်သူတွေ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံထားလဲ၊ ဒါက တစ်ဦးတစ်ယောက်လည်း ဖြစ်နိုင်သလို ကုမ္ပဏီ များလည်း ဖြစ်နိုင်ပါသည်။
- လုပ်ငန်းက ဘယ်လောက် ကြီးလဲ၊ ခန့်မှန်းခြေ ဧက ဘယ်လောက် ရှိမလဲ။
- စီမံကိန်းက အခု ဘယ်အဆင့် ရောက်ပြီလဲ၊ (ဥပမာ စမ်းသပ်ကာလ၊ လည်ပတ်ကာလ၊ ပိတ်သိမ်း ကာလ) ။
- အချိန်ကာလတလျှောက် စီမံကိန်းက ဘယ်လို ပြောင်းလဲလာလဲ၊ (ဘယ် အချိန်မှာ ဘယ်လို ချဲ့ထွင်လာလဲ အပါအဝင်)
- စီမံကိန်း အတွက် လျှပ်စစ် ဘယ်ကရလဲ။
- သတ္တုတူးဖော်ရေး စီမံကိန်းများအတွက်
 - ဘယ်လို သတ္တု /သယံဇာတ အမျိုးအစား ထုတ်တာလဲ။
 - ဘယ်လိုစက်တွေ အသုံးပြုနေလဲ (အရွယ်အစား၊ အမျိုးအစား ၊ အရေအတွက်)။
 - ဓါတုပစ္စည်းတွေ၊ ဆင့်တက်ပြုပြင်တဲ့ ပစ္စည်းတွေ အသုံးပြုတာ ရှိလား။ ရှိခဲ့လျှင် ဘာတွေ သုံးလဲ (ဥပမာ ပြဒါး၊ ဆိုင်ယာနိုက်၊ ဆာလဖာဒိုင် အောက်ဆိုဒ်)။

ကုန်စည်စီးဆင်းမှု ကွင်းဆက်

- သယံဇာတတွေကို ဘယ်ကို တင်ပို့ရောင်းချတာလဲ။
- သယံဇာတတွေကို ဘယ်လို သယ်ဆောင်ကြလဲ။
- တင်ပို့ရောင်းချရာမှာ ဘယ်သူတွေ ပါလဲ။
- သယံဇာတတွေကို ဘယ်ဈေးနဲ့ ရောင်းတာလဲ။

ကြိုတင်အကြောင်းကြား ညှိနှိုင်းတိုင်ပင်ခြင်း Free, Prior and Informed Consent (FPIC)၊ နှင့် ရပ်ရွာ ပဋိပက္ခများ

- ကုမ္ပဏီကိုယ်စားလှယ်များ သို့မဟုတ် ဒေသအာဏာပိုင်များက ရပ်ရွာလူထု နှင့် ညှိနှိုင်း တိုင်ပင်တာတွေ လုပ်ခဲ့ပါသလား။
- ပတ်ဝန်းထိခိုက်မှု ဆန်းစစ်ခြင်း (EIA) လုပ်ခဲ့တာရှိလား။ လုပ်ခဲ့လျှင် ဘယ်လို ပုံစံ လုပ်ခဲ့ပါသလဲ။
- ရပ်ရွာမှ သို့မဟုတ် နီးနားဝန်းကျင်မှ လူတွေနဲ့ ကုမ္ပဏီကိုယ်စားလှယ်များ သို့မဟုတ် ဒေသအာဏာပိုင်များအကြား သဘောတူညီချက်တွေ ချခဲ့ကြတာ ရှိလား။ ရှိခဲ့လျှင် သဘောတူညီချက် အသေးစိတ်ကို ပြောပြပါ။
- ရွာသူရွာသား မည်သူမဆို စီမံကိန်းကို သဘောတူဖို့ အကျပ်ကိုင်ခံရတာ ရှိ လား။
- ရွာသူရွာသားတွေအနေနဲ့ စီမံကိန်းအတွက် မိမိတို့သဘောဆန္ဒကို လွတ်လပ် စွာ ပေးနိုင်တယ်လို့ ခံစားရလား။
- စီမံကိန်းကြောင့် ရပ်ရွာအတွင်း အဖွဲ့ကွဲလာတွေ ပဋိပက္ခတွေ ဖြစ်လာတာ ရှိလား။

သစ်တောများ

- စီမံကိန်းက ဘယ်လိုသစ်တောအမျိုးအစားထဲမှာ ရှိတာလဲ၊ (ဥပမာ၊ ကြိုးဝိုင်းတော၊ အစုအဖွဲ့ပိုင် သစ်တော၊ ကာကွယ်တော သို့မဟုတ် ဓလေ့ထုံးတမ်းအရ စီမံခန့်ခွဲသော သစ်တော)။
- ရပ်ရွာအတွက် သစ်တော၏ အရေးပါမှုက ဘာတွေလဲ။ ဒေသခံတွေရဲ့ အသက်မွေးဝမ်းကြောင်းကို ပံ့ပိုးပေးသလား။ ရွာသူရွာသားတွေ သစ်တောထဲက ဘယ်အရင်းအမြစ်တွေ ထွက်ကုန်တွေ စုဆောင်းကြလဲ၊ ယုံကြည်ကိုးကွယ်မှုဆိုင်ရာ အရေးပါမှု စသည်တို့ ရှိပါသလား။
- သစ်တောမှ ဘယ်လိုသယံဇာတတွေကို ထုတ်ယူကြလဲ (ကျွန်းသစ်၊ ပျဉ်းကတိုး၊ တမလန်းသစ် ခေါ် သစ်နှင်းဆီ၊ အခြားသယံဇာတများ)။
- ဒီဒေသနေ သစ်လုံးတင်ကား (တစ်ရက် သို့မဟုတ် တစ်ပတ်) မှာ ဘယ်နှစ်စီးလောက် ထွက်သွားပြီလဲ။
- ထရပ်ကားတွေ ဘယ်ဖက်ကို မောင်းသွားကြတာလဲ၊ သစ်တွေကို ဘယ်ကို သယ်သွားလဲဆိုတာ သိလား။
- ရွာသူရွာသားတွေအနေနဲ့ သစ်တောထဲမှာ ဘယ်လိုထိခိုက်သက်ရောက်မှုတွေ တွေ့ရပါသလဲ၊ သက်ရှိမျိုးစိတ်တွေ ပျောက်လာတာတွေ ဇီဝမျိုးကွဲတွေ ပျက်စီး ပျောက်ဆုံးမှုတွေရှိလား။
- ကုမ္ပဏီရဲ့စီမံကိန်းသည် ရပ်ရွာလူထုက သစ်တောများထဲ ဝင်ရောက်ခွင့် အသုံးပြုခွင့်အပေါ် ဘယ်လို အကျိုးသက်ရောက်မှုတွေရှိလဲ။

ရေ

- ရပ်ရွာက ဘယ်ရေအရင်းအမြစ်တွေကို အသုံးပြုကြလဲ (ပိုက်ရေ၊ ရေတွင်း၊ မိုးရေ၊ မြစ်ရေ၊ အခြား)
- ကုမ္ပဏီက အဲဒီရေအရင်းအမြစ်တွေကို အသုံးပြုတာ၊ အဲဒီထဲကို စွန့်ပစ်ပစ္စည်းတွေ စွန့်ပစ်တာတွေ တွေ့ဖူးလား။
- တွင်း၊ မြစ်ချောင်း သို့မဟုတ် အင်းအိုင်များမှ ရေတွေရဲ့ အရည်အသွေး ပြောင်းလားတာ ရှိလား။ ဘယ်လိုပြောင်းလားလဲ (အနည်အနှစ်များ၊ ရေအရောင်၊ အနံ့၊ အရသာ စသည်တို့ကို မှတ်သားပါ)။
- ရေစီးတာ၊ ရေအတိမ်အနက် ပြောင်းလဲလာတွေ ရှိပါသလား (ရေစီးကြောင်းတွေ၊ ရေအတိမ်အနက်၊ နုန်းအနယ်အနှစ် နှင့် ရေကြီးရေလျှံသည့် နေရာများကို ရှာဖွေမှတ်သားပါ)။
- ရေချောင်းတွေကို ဘာအတွက် အသုံးပြုကြလဲ (သောက်ရေ၊ လျှော်ဖွတ်ရန်၊ လမ်းပန်း ဆက်သွယ်ရေး စသဖြင့်)။
- ရေအရင်းအမြစ်တွေမှာ ရေမှော်ရေညှိ စသည့် အပင်များပေါက်လာခြင်း၊ ငါးသို့မဟုတ် အခြားရေနေသတ္တဝါများ အရေအတွက် ပြောင်းလဲလာတာတွေ ရှိလား၊ ဘယ်လို အပြောင်းအလဲတွေ တွေ့မြင်ရပါသလဲ။
- ရွာသူရွာသားတွေ ရေသုံးစွဲဖို့ အခက်ခဲကြုံရတာ ရှိလား (ရေ မလုံလောက်တာ၊ ရေကို သောက်ရန်၊ ချိုးရန်၊ စိုက်ပျိုးရေးအတွက် အသုံးပြု၍ မရတော့ခြင်း စသဖြင့်)။
- ရပ်ရွာက ရေအရင်းအမြစ်တွေကို အသုံးပြုလို့ ရနေဆဲလား၊ မရတော့လျှင် အခြားဘယ်လို ရေအရင်းအမြစ်တွေ သုံးသေးလဲ။

စွန့်ပစ်ပစ္စည်း စီမံခန့်ခွဲမှု

- သတ္တုမိုင်းစွန့်ပစ်ရေတွေနဲ့အခြား စွန့်ပစ်ပစ္စည်းတွေကို ကုမ္ပဏီက ဘယ်နေရာမှာ စွန့်ပစ်သလဲ။
- စွန့်ပစ်ပစ္စည်း စွန့်ပစ်မှုကြောင့် ရေအရင်းအမြစ် သို့မဟုတ် စိုက်ပျိုးမြေတွေကို ထိခိုက်တာ ရှိပါသလား။
- အမှိုက်ပုံ သို့မဟုတ် မိုင်းမှ ရေဆိုးစွန့်တာတွေက ရပ်ရွာဒေသရဲ့ မြေယာ၊ရေ၊ လေ အရည်အသွေး ကို ထိခိုက်လာတာ ရှိပါသလား။
- သတ္တုတွင်းမှ ရေဆိုးများနှင့် စွန့်ပစ်ပစ္စည်းများကို စွန့်ပစ်ရန် ကုမ္ပဏီမှာ ဘယ်လို အစီအစဉ်၊ ပုံမှန် လုပ်ဆောင်တဲ့ အရာတွေ ရှိပါသလဲ။

လေအရည်အသွေးနှင့် ဆူညံသံ

- ဖုန်မှုန့် သို့မဟုတ် အနံ့ဆိုးများကဲ့သို့ လေအရည်အသွေး ဘယ်လို ပြောင်းလဲလာပါသလဲ။
- လုပ်ငန်းခွင်မှ ဆူညံသံတွေက ရပ်ရွာလူထုကို ဘယ်လိုသက်ရောက်စေပါသလဲ။

မြေအရည်အသွေး

- စီမံကိန်းက ဘယ်လိုမြေအမျိုးစားပေါ် တည်ရှိတာလဲ (စိုက်ပျိုးမြေ၊ ကျေးရွာ မြေ၊ သစ်တောမြေ စသဖြင့်)။
- ရပ်ရွာအနေနဲ့ ဘယ်လို မြေတိုင်းတာ မှတ်သားတာတွေ လုပ်ထားပြီလဲ။
- မြေဆီလွှာအရည်အသွေး ပြောင်းလဲလာ တာတွေရှိပါလား။
- မြေဆီလွှာတိုက်စားမှုတွေ တွေ့ရပါ သလား (မိုးရေ သို့မဟုတ် မြစ်ရေ တိုက်စားသွားခြင်း)။
- မြေတွေ ခြောက်သွေ့ကွဲအက်လာတွေ တွေ့ရပါလား။
- မြေပြိုတာတွေ မြေနိမ့်ကျသွားတာတွေ ရှိပါသလား။
- စိုက်ပျိုးမြေတွေမှာ သိသာထင်ရှားတဲ့ ထိခိုက်မှုတွေတွေ့ရပါသလား။ ၎င်း တွင် စိုက်ပျိုးသီးနှံများ သေကြေပျက်စီးခြင်း သို့မဟုတ် အထွက်နှုန်းလျော့ လာခြင်းတို့ပါဝင်ပါသည်။

မြေအသုံးပြုမှုနှင့် အသုံးချခွင့်

- ရွာသူရွာသားတွေ အတင်းအဓမ္မ ပြောင်းရွှေ့ခံရတာရှိပါသလား သို့မဟုတ် မြေယာသိမ်းဆည်း ခံရတာတွေ ရှိပါသလား။
- ဘယ်လိုမြေတွေ ဆုံးရှုံးသွားရလဲ (စိုက်ပျိုးမြေ၊ ရွာမြေ၊ သစ်တောမြေ စသဖြင့်)။
- မြေသိမ်းဖို့အတွက် ဘယ်မူဝါဒတွေ၊ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းတွေကို သူတို့သုံးခဲ့ကြလဲ။
- ရပ်ရွာက အသုံးပြုခွင့် ဆုံးရှုံးသွားတဲ့ မြေတွေအတွက် လျော်ကြေးပေးတာတွေ ရှိလား။ လျော်ကြေးကို ဘယ်လို တွက်ချက်ခဲ့တာလဲ၊ ရွာသားတွေက လျော်ကြေးအပေါ် ကျေနပ်မှု ရှိရဲ့လား။
- ရွာရွာက ဘုံပိုင်မြေများ၊ သစ်တောများ၊အင်းများ အပါအဝင် အခြားနယ်မြေတွေ ဆုံးရှုံးခဲ့ရတာ ရှိပါသလား။
- စီမံကိန်းလုပ်ငန်းကြောင့် ရွာသူရွာသား မည်သူမဆို ပြောင်းရွှေ့သွားရတာ၊ သို့မဟုတ် မြေအသုံးပြုမှုပုံစံ ပြောင်းလိုက်ရတာတွေ ရှိပါသလား။
- ရွာသူရွာသားတွေက သူတို့မြေတွေကို အတင်းအကျပ် ရောင်းဖို့ ဖိအားပေးစေခိုင်းခံရတာတွေ ရှိပါသလား။

ရုပ်ရွာဒေသကျန်းမာရေး

- စီမံကိန်းစလှာသည့် အချိန်မှစပြီး ရွာသူရွာသားတွေ ဘယ်လိုကျန်းမာရေး ပြဿနာတွေ တွေ့ကြုံရလဲ။
- သူတို့ဆီမှာ ဘယ်လိုရောဂါလက္ခဏာ တွေတွေ့ရလဲ။
 - အသက်ရှူရခက်ခဲတာလား။
 - အာရုံကြောဆိုင်ရာပြဿနာများ (မေ့လျော့လာခြင်း၊ ခေါင်းကိုက်ခြင်း၊ မူးဝေခြင်း နှင့် စိတ်ဖိစီးမှု စသည့် ပြဿနာများ ပါဝင်ပါသည်။)
 - ကျောက်ကပ်နာကျင်ခြင်းသို့မဟုတ် ဆီးသွားချိန်နာကျင်ခြင်း။
 - ယားယံခြင်း၊ အရေပြားရောဂါ ဖြစ်ခြင်း။
 - ကိုယ်ဝန်ပျက်ကျခြင်း သို့မဟုတ် ကိုယ်ဝန်နှင့်ဆိုင်သည့် ပြဿနာများ။
- ရွာသူရွာသား ဘယ်နှစ်ယောက်လောက် ကျန်းမာရေးပြဿနာနဲ့ ရင်ဆိုင်နေ ရလဲ။ သူတို့က လုပ်ငန်းစီမံကိန်းနေရာ သို့မဟုတ် စွန့်ပစ်ပစ္စည်း စွန့်ပစ်တဲ့ နေရာကနေ ခန့်မှန်းခြေ ဘယ်လောက် ဝေးဝေးမှာ နေထိုင်ကြလဲ။
- အမျိုးသမီးတွေ၊ ကလေးငယ်တွေနဲ့ လူနည်းစုတွေက အခြားဘာပြဿနာ တွေ ကြုံတွေ့နေရလဲ။
- ရွာသူရွာသားတွေအနေနဲ့ ကျန်းမာရေးပြဿနာတွေက စီမံကိန်းနဲ့ ဆက်စပ် မှုရှိတယ်လို့ထင်လား၊ ထင်လျှင် ဘာကြောင့်ထင်တာလဲ။

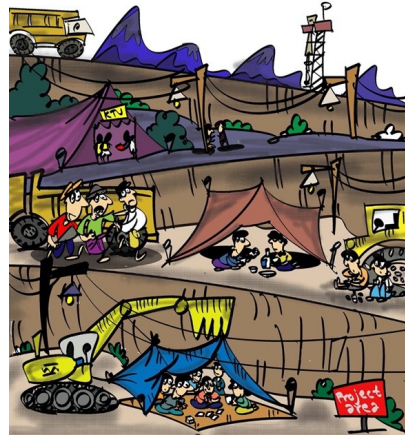
ကုမ္ပဏီ သို့မဟုတ် အာဏာပိုင်များနှင့်အပြန်အလှန်ဆက်ဆံရေး

- ရပ်ရွာအနေနဲ့ ကုမ္ပဏီ သို့မဟုတ် အာဏာပိုင်တွေနဲ့ ထိပ်တိုက်ရင်ဆိုင်တာတွေ သို့မဟုတ် ဆက်သွယ်ဆက်ဆံတာတွေရှိပါလား၊ ကျေးဇူးပြု၍ရှင်းပြပါ။ ၎င်းတွင် ပတ်ဝန်းကျင်ထိခိုက်မှု ဆန်းစစ်ခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်၊ အလွတ်သဘောညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှု သို့မဟုတ် ရွာသူရွာသားများမှ တိုင်ကြားမှုများ ပါဝင်နိုင်ပါသည်။
- ခြိမ်းခြောက်တာ၊ အကြမ်းဖက်တာ၊ အကြမ်းဖက်ဖို့ ခြိမ်းခြောက်တာတွေ ရပ်ရွာသို့မဟုတ် အခြားသူတွေ တွေ့ကြုံဖူးလား။
- စစ်ဆေးရေးဂိတ်တွေမှာ ရွာသူရွာသားတွေ တားဆီးစစ်ဆေးခံရဖူးလား၊
- ရွာသူရွာသားတွေ တစ်နေရာရာမှာ လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်ခံနေရတယ်လို့ အသိပေးတိုင်ကြားတာတွေရှိလား၊ ဘာတွေဖြစ်ခဲ့တာလဲ။

လူမှုရေးပြဿနာများ

- ရပ်ရွာထဲမှာ အုပ်စုကွဲတာတွေ၊ ပဋိပက္ခတွေ ကြုံတွေ့ဖူးပါသလား၊ ရွာသူရွာသားတွေကြားမှာ စီမံကိန်းနဲ့ပတ်သက်ပြီး ဘယ်လို အမြင်ကွဲလွဲမှုတွေရှိလဲ။
- ရွာသူရွာသားတွေ ရွာကထွက်ခွာသွားရတာတွေ ရှိပါသလား။
- စီမံကိန်းကြောင့် ရွာသူရွာသားတွေရဲ့ အသက်မွေးဝမ်းကျောင်း နှင့် ရိုးရာလုပ်ကိုင်မှုတွေအပေါ်ထိခိုက်မှုတွေရှိလား၊(ငှားမှာအလုပ်အကိုင်အခွင့်အလမ်းရလာခြင်းကဲ့သို့ ကောင်းကျိုးသက်ရောက်မှုဖြစ်နိုင်သလို စိုက်ပျိုးရေးအသက်မွေးဝမ်းကျောင်းခက်ခဲလာမှုကဲ့သို့ ဆိုးကျိုးထိခိုက်မှုလည်း ဖြစ်နိုင်သည်)။
- အမျိုးသမီးတွေကို မတူညီတဲ့ထိခိုက်မှုတွေ ရှိပါသလား။
- အမျိုးသမီးတွေအနေနဲ့ ဘယ်လို ဝင်ငွေနဲ့အလုပ်အကိုင်အခွင့်အလမ်းတွေ ရရှိနိုင်ပါသလဲ။
- အိမ်တွင်းအကြမ်းဖက်မှုတွေ များလာလား။
- မြေယာမဲ့ ရွာသူရွာသားတွေကို ဆိုးဝါးတဲ့ထိခိုက်မှုတွေရှိပါသလား။
- တိုင်းရင်းသားလူနည်းစုတွေရဲ့ အခြေအနေက ဘယ်လိုလဲ။
- ရပ်ရွာထဲမှာ အပြင်ကပြောင်းရွှေ့လာတဲ့သူတွေရှိလား၊ အိမ်ရှင်ရပ်ရွာအပေါ်ဘာတွေထိခိုက်မှုရှိလဲ။

၅။ ဆက်လက်စောင့်ကြည့်မှတ်တမ်းတင်မှုစာရင်း

ဤဆက်လက်စောင့်ကြည့်မှတ်တမ်းတင်မှုစာရင်းသည် ရပ်ရွာလူထု၏ကိုယ်ပိုင် ဆက်လက်စောင့်ကြည့်ရေး စနစ်အား တည်ဆောက်သည့်အခါတွင် ရပ်ရွာ လူထုမှ ထည့်သွင်းစဉ်းစားရန်လိုသည့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် လူမှုရေးဆိုင်ရာပြဿနာ ရပ်များ အတွက် ပြည့်စုံစေ့စပ်သောစာရင်းတစ်ခုဖြစ်ပါသည်။ မိမိတို့ရပ်ရွာနှင့် ဖော် ပြပါ ပြဿနာရပ် အားလုံးနှင့် သက်ဆိုင်ချင်မှ သက်ဆိုင်ပါလိမ့်မည်။ ရပ်ရွာလူထု များအနေဖြင့် မိမိတို့နှင့် သက်ဆိုင်မည့်အချက်များကို ဒေသအခြေပြုလူမှုအဖွဲ့ အစည်း (CSOs) များနှင့်လက်တွဲကာ ရွေးချယ်သင့်ပါသည်။

ပြဿနာအများစုကို မိမိ၏ရပ်ရွာအတွင်းမှ အခြားရွာသူရွာသားများနှင့်ပြောဆို မေးမြန်းကာ ပတ်ဝန်းကျင်၏အခြေအနေကိုကြည့်ရှုလေ့လာခြင်းဖြင့် စောင့်ကြည့် နိုင်ပါသည်။ ထိုလေ့လာတွေ့ရှိချက်များနှင့် ဆွေးနွေးပြောဆိုမှုများမှာ သက်သေ အထောက်အထားများ စတင်တည်ဆောက် ရန် အတွက် များပြားသောသတင်း အချက်များကိုပေးနိုင်ပါသည်။ ရပ်ရွာလူထုများအနေဖြင့် မိမိတို့နှင့် သင့်တော်သလို စောင့်ကြည့်လေ့လာရေးအချက်အလက်များကို နှစ်ပတ်တစ်ကြိမ် သို့မဟုတ် တစ် လတစ်ကြိမ်နှုန်းဖြင့် ကောက်ခံစုဆောင်းနိုင်ပါသည်။ ၎င်းအချက်အလက်များသည် အချိန်နှင့်အမျှ ပြောင်းလဲမှုများကို ပြသပေးလိမ့်မည်။ ဖြစ်နိုင်လျှင် စောင့်ကြည့် လေ့လာချိန်တွင် တည်နေရာကို သေချာစွာမှတ်သားထားသင့်ပါသည်။ ၎င်းမှာ အပြောင်းအလဲများနှင့်ထိခိုက်မှုများ၏ ပုံစံများနှင့် အကြောင်းရင်းများကို ပြသရန် ကူညီပေးနိုင်ပါသည်။

တိုင်းတာချက်အညွှန်းများ	မှတ်ချက်များ
(၁) ကျန်းမာရေးထိခိုက်မှုများ	
ရုပ်ပိုင်းဆိုင်ရာကျန်းမာရေးအပေါ်ထိခိုက်မှုများ (၁) အသက်ရှူရခက်ခဲခြင်း (၂) အရေပြားယားယံခြင်း (၃) ကိုယ်ဝန်ပျက်ကျခြင်း (၄) သေဆုံးမှု (၅) မသန်စွမ်းမှု (၆) ထိခိုက်ဒဏ်ရာများ (ရ) အခြားသောထိခိုက်မှုများ	အကယ်၍ဖြစ်နိုင်လျှင် အောက်ပါအချက်များအတွက် အသေးစိတ်အချက်အလက်များကိုမှတ်တမ်းတင်ပါ။ • ဘယ်လို လက္ခဏာတွေတွေ့ရလဲ။ • ဂျန်ဒါနှင့်အသက်အရွယ်။ • ကျန်းမာရေးပြဿနာ၏သမိုင်း။ • အိမ်တည်နေရာ။ • မိမိရပ်ရွာတွင်။ • ရွာသူရွာသားဘယ်လောက်ခန့် ကျန်းမာရေးပြဿနာခံစားနေရသလဲ။ • အကယ်၍ဆရာဝန်ထံမှလွှဲစာများရှိခဲ့လျှင်။
အာရုံကြောကျန်းမာရေးအပေါ်ထိခိုက်မှုများ (၁) ခေါင်းကိုက်ခြင်း (၂) စိတ်ကျနာဖြစ်ခြင်း (၃) မူးဝေခြင်း (၄) မေ့လျော့ခြင်း (၅) အခြားသောထိခိုက်မှုများ	အကယ်၍ဖြစ်နိုင်လျှင် အောက်ပါအချက်များအတွက် အသေးစိတ်အချက်အလက်များကိုမှတ်တမ်းတင်ပါ။ • ဘယ်လို လက္ခဏာတွေတွေ့ရလဲ။ • ဂျန်ဒါနှင့်အသက်အရွယ်။ • စဖြစ်သည့်အချိန်ကာလ • ကျန်းမာရေးပြဿနာ၏သမိုင်းကြောင်း • အိမ်တည်နေရာ • ရွာသူရွာသားဘယ်လောက် ကျန်းမာရေး ပြဿနာကိုခံစားနေရသလဲ။ • အကယ်၍ဆရာဝန်ထံမှလွှဲစာများရှိခဲ့လျှင်။

ကလေးသူငယ်များကျန်းမာရေး (၁)ခေါင်းမူးခြင်း (၂) အရေပြားယားယံခြင်း (၃) အသက်ရှူလမ်းကြောင်း ပြဿနာ (၄) စကားပြော ပြဿနာ (ဆွံ့ခြင်း၊ ထစ်ခြင်း) (၅) အာရုံစိုက်နိုင်မှု ပြဿနာ (၆) အခြားပြဿနာများ	နေထိုင်မကောင်းဖြစ်နေသည့်ကလေးအရေအတွက်နှင့် ၎င်းတို့စတင်ခံစားခဲ့ရသည့်အချိန်ကိုမှတ်တမ်းတင်ပါ။ ပြဒါးနှင့်ခဲကဲ့သို့သော ဓါတ်သတ္တုညစ်ညမ်းမှုသည် ကလေးသူငယ်များနှင့်ကိုယ်ဝန်ဆောင်မိခင်များကို အချိုးမမျှတစွာထိခိုက်နိုင်ပါသည်။ ကျောင်းသူကျောင်းသားတွင် အပြောင်းအလဲရှိမရှိ ကျေးရွာရှိဆရာဆရာမများအား မေးမြန်းပါ။
ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာထိခိုက်မှုများ	
(၂) ရေအရင်းမြစ်များ	
ရပ်ရွာရှိ အဓိကရေအရင်းမြစ်တွေ ဘာတွေလဲ။ အိမ်ထောင်စုတွေက သောက်သုံးရေနဲ့ အိမ်သုံးရေအတွက် ဘယ်ရေအရင်းအမြစ်ကို အသုံးပြုကြသလဲ။ (၁) စမ်းချောင်း (၂) မြစ် (၃) ကန်၊အိုင် (၄) ချောင်း (၅) အခြားသောအရင်းအမြစ်များ	ရေအရင်းအမြစ်၏အမည်များကို ဒေသအခေါ်နှင့် တရားဝင်နာမည်ကို သိရှိပါက မှတ်တမ်းတင်ရေးသား ထားပါ။ အကယ်၍ GPS ပွိုင့်များရနိုင်လျှင်မှတ်သား ထားရန် အရေးကြီးပါသည်။

ရေအရည်အသွေးနှင့် စီးဆင်းမှု (၁) ရေအရောင်တွေပြောင်းလာလား။ (ရှင်းလင်းစွာဖော်ပြပါ။) (၂) ရေ၏အနံ့ သို့မဟုတ် အရသာ ပြောင်းလာလား။ (၃) ရေအတိမ်အနက် သို့မဟုတ် ရေစီးဆင်းမှု ပြောင်းလဲလာလား။ (၄) ရွာသူရွာသားတွေက သောက်ရေ၊ အိမ်သုံးရေနဲ့အခြားအရာတွေ အတွက် လက်ရှိရေအရင်းအမြစ်တွေကို အသုံးပြုနေ ကြဆဲလား။ (၅) နန်းမြေနစ်များရှိနေခြင်း (သတ္တုတွင်းကြောင့်ရေများတိမ်ကောညစ်ပတ်နေလား) (၆) သတ္တုတွင်းမှ စွန့်ပစ်ရေများကို ရေအရင်းမြစ်တွေထဲကိုစွန့်ပစ်ခဲ့သလား။ (ဘယ်နှစ်ကြိမ်လဲ) (၇) အခြားအရာများ။	ရေရဲ့အရည်အသွေးမှာ သိသာထင်ရှားတဲ့ ပြောင်းလဲမှုတွေရှိလာလား။ ရေရဲ့အရောင် သို့မဟုတ် အနံ့ ပြောင်းသွားတာရှိလား။ ရေစီးဆင်းမှု၊ ရေထုထည်ပမာဏ ပြောင်းသွားတာရှိလား။
ရေရရှိမှုနဲ့အသုံးပြုမှုအပေါ် ဘာတွေ သက်ရောက်မှုရှိလဲ။ (၁) ရပ်ရွာလူထုက ရေကို သောက်ဖို့ဘေးကင်းတယ်လို့ယူဆသလား။ ဘာကြောင့်လဲ။ (၂) လူတွေရေကြောင်းသုံးပြီး ခရီးသွားလို့ရသေးလား။ (လှေ အစရှိသဖြင့်) (၃) စိုက်ပျိုးရေးရရှိမှုအပေါ်ထိခိုက်မှု (၄) ငါး သို့မဟုတ် ရေနံသတ္တဝါတွေ သေနေတာရှိလား။ (တွေ့ရှိလျှင် ကျေးဇူးပြု၍ ဓါတ်ပုံရိုက်ထားပါ) (၅) ရပ်ရွာလူထုက ငါးဖမ်းလို့ရနေဆဲလား။ ငါး ရရှိမှု ပမာဏပြောင်းသွားတာရှိလား။ (၆) အခြားအရာများ (အသေးစိတ်ရေးပါ)	

(၃) မြေယာထိခိုက်မှု	
စိုက်ပျိုးမြေယာများ ပြောင်းလဲလာခြင်း (၁) မြေဆီလွှာတိုက်စားလာတာတွေရှိလား (မြေကသွေ့ခြောက်နေလား၊ အက်ကွဲကြောင်း တွေ့ရှိနေလား၊ ထွန်ယက်လို့ ကောင်းသေးလား) (၂) မြေက စိုက်ပျိုးလို့ကောင်းသေးလား၊ ဆိုးဝါးပျက်စီးလာတဲ့နေရာတွေရှိလား။ (၃) မြေဆီလွှာအရောင်ပြောင်းလာလား။ ဘယ်လိုပြောင်းလာလဲ။ (၄) မြေပြိုကျတာတွေရှိခဲ့ဖူးလား။ ရှိခဲ့ရင် ဘယ်နှစ်ကြိမ်လောက်ဖြစ်လဲ၊ဘယ်နေရာမှာလဲ။ (၅) အခြားအရာများ။	စီမံကိန်းကြောင့် မြေပြိုတာတွေရှိဖူးလား။ မြေရဲ့အရည်အသွေးပြောင်းလဲလာတာတွေ သတိပြုမိလား။
မြေပြိုကျမှုကြောင့် ထိခိုက်မှု (၁) စိုက်ပျိုးမြေများ ဆုံးရှုံးခြင်း။ (၂) ပစ္စည်းဥစ္စာများ ပျက်စီးခြင်း။ (၃) လမ်း ပိတ်ဆို့ခြင်း။ (၄) ခြောက်သွေ့သော၊ထွန်ယက်၍မရသော မြေဖြစ်လာခြင်း။ (၅) ရွာသူရွာသားများ ထိခိုက်ဒဏ်ရာရခြင်း။ (၆) ကျွဲနွား တိရစ္ဆာန်များဆုံးရှုံးခြင်း။ (၇) အခြားအရာများ။	

စိုက်ပျိုးမြေအရည်အသွေး (၁) သီးနှံအထွက်နှုန်းမှာ ဘယ်လို အပြောင်းလဲ တွေ့ရှိလဲ။ ဘာကြောင့်လဲ။ (၂) စိုက်ပျိုးမြေများတွင် အောက်ပါအချက်များ ကြောင့် ထိခိုက်မှုကိုဖော်ပြပါ။ (၂.၁) ရေကြီးရေလျှံနစ်မြုပ်ခြင်း။ (၂.၂) ဖုန်ထခြင်း။ (၂.၃) ဓာတုပစ္စည်းများ စွန့်ပစ်ခြင်း။	
မြေယာသိမ်းဆည်းခြင်းနှင့်မြေယာအသုံးပြုခွင့် ဆုံးရှုံးခြင်း (၁) မြေယာသိမ်းဆည်းမှုတွေရှိဖူးလား။ (၂) မြေယာများ ညစ်ညမ်းမှု၊ရေလွှမ်းခံရမှု၊ ထိခိုက်ပျက်စီးမှုရှိဖူးလား။ (၃) အိမ်ထောင်စုပိုင်မြေဘယ်လောက်ဆုံးရှုံးသွားပြီလဲ။ တန်ဖိုးကရောဘယ်လောက်ရှိမလဲ။ (၄) ရပ်ရွာအများပိုင်မြေဘယ်လောက်ဆုံးရှုံးသွားပြီလဲ။ အဆိုပါမြေကို ဘာအတွက် အသုံးပြုခဲ့ကြတာလဲ။ (၅) အခြားအရာများ။	ရပ်ရွာပြည်သူများ မြေယာအသုံးပြုခွင့် ဆုံးရှုံးဖူးလား။ ထိုတွင်အများပိုင်မြေများလဲ ပါဝင်နိုင်သည်။ မြေယာသိမ်းဆည်းခံရတာရှိဖူးလား။ မြေတွေ ညစ်ညမ်းသွားတာ ပျက်စီးသွားတာရှိဖူးလား။
ရပ်ရွာအနေဖြင့် မြေဘယ်နှစ်ဧကလောက် ဆုံးရှုံးခဲ့ရလဲ။ (၁) အများပိုင်မြေ (၂) သစ်တောမြေ (၃) လူနေအိမ်ခြံမြေ (၄) ဥယျာဉ်ခြံမြေ (၅) လယ်ယာမြေ (၆) အခြားမြေများ	

လျော်ကြေး သို့မဟုတ် ပြန်လည်နေရာချ ထားရေး (၁) ရွာသူရွာသားတွေ ပြန်လည်နေရာချထား ခံရတာရှိဖူးလား။ (၂) ပြန်လည်နေရာချပေးတဲ့ နေရာ အခြေ အနေက ဘယ်လိုရှိလဲ။ (၃) ဆုံးရှုံးနစ်နာမှုအတွက် ရွာသူရွာသားတွေ လျော်ကြေးရတာ ရှိဖူးလား။ (၄) တစ်ဧကကို ဘယ်လောက်ရကြလဲ။	
(၄) သစ်တောနှင့် တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်များ	
သစ်တောအမျိုးအစားများ (၁) အစုအဖွဲ့ပိုင်သစ်တော (၂) ရပ်ရွာနယ်နိမိတ် အတွင်း၊အပြင်သစ်တော (၃) အမျိုးသားဥယျာဉ် (၄) ထိန်းသိမ်းတော (၅) အခြားသစ်တောများ	

သစ်တော၏ထူးခြားချက် (၁) မိုးသစ်တော (၂) ဒီရေတော (၃) နဂိုမူလသစ်တော၊ သဘာဝသစ်တော (၄) အရေးပါသော ဂေဟစနစ် (၅) ထိခိုက်လွယ်သော တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်မျိုးစိတ်များ (၆) အရေးပါသော ယဉ်ကျေးမှု၊ ယုံကြည်မှု အလေ့အထများ (၇) ထင်း၊ သစ်တောထွက်ပစ္စည်းများ စုဆောင်းခြင်း (၈) စိုက်ခင်း၊စိုက်ပျိုးသစ်တော (ရာဘာ အစရှိသဖြင့်) (၉) အခြားသော အရာများ	သစ်တောဧရိယာတွင် မိုးသစ်တောများ၊ ဒီရေတောများ၊ နဂိုမူလသစ်တောများ သို့မဟုတ် အခြားအရေးကြီးသော ဂေဟစနစ်များ ပါဝင်ပါသလား။ ထိုဧရိယာတွင် ထိခိုက်လွယ်သော တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်မျိုးစိတ်များ ရှိပါသလား။ ကျေးဇူးပြု၍ အသေးစိတ်ရှင်းပြပါ။ သစ်တောသည် ယဉ်ကျေးမှု သို့မဟုတ် ယုံကြည်မှုဆိုင်ရာ အရေးပါမှု ရှိပါသလား။ အသေးစိတ်ရှင်းပြပေးပါ။
သစ်တောပြုန်းတီးမှုနှင့်သစ်တောပျက်စီးမှု (၁) သစ်တောထဲမှာ သစ်ခုတ်တာတွေ ရှိခဲ့ဖူးလား။ (၂) သစ်ခုတ်တာက အကုန်ရှင်းခုတ်လား၊ အကွက်လိုက်ခုတ်လား၊ ရွေးပြီးခုတ်လား သို့မဟုတ် အခြားသစ်တော ပြုန်းတီးစေတဲ့ ပုံစံလား။ (၃) သက်ကြီးပင်၊ အပင်ကြီးတွေ ထုတ်ယူ တာရှိလား။ (၄) မြစ်များ၊ချောင်းများအနီးအနား သစ်ခုတ်တာ တွေရှိခဲ့လား။ (၅) သစ်တောဖုံးလွှမ်းမှု ပြောင်းလဲလာတာ ရှိလား။ (၆) တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်များရှိနေတာနဲ့ ပတ်သက် ပြီး ပြောင်းလဲလာတာရှိလား။	

သစ်တော အခြေအနေအသုံးချမှုသုံးစွဲခွင့် အပေါ် သက်ရောက်မှု (၁) ရပ်ရွာသူရွာသားများသည် သဘာဝအရင်းအမြစ် သို့မဟုတ် သစ်တောများ ကို သုံးစွဲခွင့် ဆုံးရှုံးခဲ့ရပြီလား။ (၂) တောမီးလောင်တာမျိုးရှိခဲ့ပါသလား။ (၃) သစ်တောထဲမှာ မိုးခေါင်ရေရှားခြင်း သို့မဟုတ် မြေဆီလွှာ တိုက်စားခြင်းမျိုး ရှိ ခဲ့ပါသလား။ (၄) သစ်တောထဲ စိုက်ခင်းများတို့ချဲ့ခြင်း သို့မဟုတ် အခြားလုပ်ငန်းစီမံကိန်းတိုးချဲ့ လာခြင်းမျိုးရှိခဲ့သလား။ (၅) အခြားအရာများ။	
(၅) လေထုညစ်ညမ်းခြင်း	
(၁) သံယံဇာတတူးဖော်သည့်နေရာမှ မီးခိုးများ၊ ဓါတ်ငွေ့များထွက်လာတာရှိပါသလား။ (၂) ရွာသူရွာသားများအနေဖြင့် ထိုပြဿနာကို တစ်လလျှင် ဘယ်နှစ်ကြိမ်လောက် တွေ့ကြုံ ရလဲ။ (၃) အခိုးငွေ့တွေက ဘယ်ကလာသလဲ။ (၄) အခိုးငွေ့တွေကြောင့် ရွာသူရွာသားတွေ အသက်ရှူရခက်တာတွေကြုံရဖူးလား။ (၅) ရပ်ထဲရွာထဲမှာ စီမံကိန်းလုပ်ငန်းကြောင့် ဖုန်တူထပ်တာတွေရှိလား။ (ဖုန်တွေက ဘယ်ကထွက်လာတာလဲ)။ (၆) လုပ်ငန်းခွင်က အသံဆူညံမှုတွေကြုံရလား။ ဘယ်လိုအချိန်တွေဆို ဆူညံတတ်လဲ။ (၇) အဲ့ဒီဆူညံသံတွေက ရွာသူရွာသားတွေကို ဘယ်လို သက်ရောက်မှုရှိလဲ။	

(၆) လူမှုရေးထိခိုက်မှုများ

အသက်မွေးဝမ်းကျောင်း (တိုက်ရိုက်နှင့် သွယ်ဝိုက်)

- (၁) အလုပ်အကိုင်သို့မဟုတ်ဝင်ငွေဆုံးရှုံးမှု နှင့် ကြုံရသည့် ရွာသူရွာသား အရေအတွက်
- (၂) အိမ်မွေးတိရစ္ဆာန်ဆုံးရှုံးခဲ့ရသည့် အိမ်ထောင်စုအရေအတွက် (ဘယ်နှစ် ကောင်ဆုံးရှုံးခဲ့ရလဲ)။
- (၃) ပစ္စည်းဥစ္စာဆုံးရှုံးခဲ့ရသည့် အိမ်ထောင်စု အရေအတွက်နှင့် ပစ္စည်းများ၏တန်ဖိုး။
- (၄) သစ်တော၊ ရေ သို့မဟုတ် မြေ သို့မဟုတ် လမ်းပန်းဆက်သွယ်ရေး အသုံးပြုခွင့် ဆုံးရှုံးမှု။
- (၅) အခြားအရာများ။

ဒေသခံများ၏အသက်မွေးဝမ်းကျောင်း ထိခိုက်မှုများကို တတ်နိုင်သမျှအသေးစိတ် ရှင်းပြပါ။ မိသားစုဘယ်နှစ်စု၊ လူဘယ်နှစ် ယောက်ထိခိုက်သည် စသဖြင့်။ ဖြစ်နိုင်လျှင် ဆုံးရှုံးမှုတန်ဖိုးကိုလဲ တွက်ချက်မှတ်သား ထားပါ။

အသက်မွေးဝမ်းကျောင်းဆုံးရှုံးခြင်း၏ ထိခိုက် နစ်နာမှု

- (၁) အသက်မွေးဝမ်းကျောင်းဆုံးရှုံးမှုရဲ့ နောက်ဆက်တွဲထိခိုက်တာ ဘာတွေတွေ့ ရလဲ။
- (၂) ဆင်းရဲတဲ့သူတွေ ပိုတိုးလာကြလား။
- (၃) အဲ့လိုဖြစ်တာက ရွာသားတွေ နေရာရွေ့ ပြောင်းသွားတာ သို့မဟုတ် အခြားသော အခြေအနေကိုရောက်သွားစေတာမျိုး ဖြစ်စေခဲ့လား။
- (၄) အသက်မွေးဝမ်းကျောင်းဆုံးရှုံးရတာတွေ အတွက် လျော်ကြေးရတာတွေရှိလား။
- (၅) အခြားအရာများ။

လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများ ရပ်ရွာအသိုင်းအဝိုင်းက လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုတွေ ကြုံဖူးပါသလား။ ဘယ်လို လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှု တွေ ကြုံဖူးပါသလဲ။ (၁) အတင်းအဓမ္မလုပ်အားပေးခိုင်းစေခြင်း (၂) ကလေးအလုပ်သမား (၃) အတင်းအဓမ္မနှင်ထုတ်ခြင်း (၄) ခြိမ်းခြောက်ခြင်း (၅) အကြမ်းဖက်ခြင်း (အိမ်တွင်း အကြမ်းဖက်ခြင်းအပါအဝင်) (၆) လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာစော်ကားမှု၊နှောင့်ယှက်မှုများ (၇) ခိုးမှု (၈) လုယက်မှု (၉) အခြားချိုးဖောက်မှုများ	ဖြစ်နိုင်လျှင် အသေးစိတ်အမျိုးအစားများဖြင့် ချိုးဖောက်ခံရသည့် အမှုအရေအတွက် သို့မဟုတ် ချိုးဖောက်ခံသူ အရေအတွက်ကို မှတ်သားထားပါ။ (အမျိုးသမီး၊ အမျိုးသား အစရှိသဖြင့်) ဖြစ်ရပ်မှန်လေ့လာမှုများကိုလဲ မှတ်တမ်းတင်ထားဖို့ကောင်းပါလိမ့်မည်။
လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများမှာ ပါဝင်ကျူးလွန်သူတွေက ဘယ်သူတွေလဲ။	

အခြားလူမှုရေးနှင့်မိသားစုပြဿနာများ (၁)ကွာရှင်းခြင်း၊ မိသားစုပြိုကွဲခြင်း (၂) အိမ်တွင်းအကြမ်းဖက်မှု (၃) လူမှုရေးအရအနိုင်ကျင့်အမြတ်ထုတ်ခြင်း (၄) လိင်အလုပ်နှင့် အနိုင်ကျင့်အမြတ်ထုတ်ခြင်း (၅) မူးယစ်ဆေးဝါး (၆) အခြားအရာများ	အကယ်၍ ညွှန်းကိန်းများ အကြောင်းအရင်းများရှိလျှင် ထိုအချက်အလက်အားလုံးကို မှတ်တမ်းတင်ထားသင့်ပါသည်။
အခြားလူမှုရေးပြဿနာများ (၁) မူးယစ်ဆေးသုံးစွဲခြင်း (၂) ခိုးမှု (၃) လုယက်မှု (၄) ရာဇဝတ်ဂိုဏ်း၊အုပ်စုဖွဲ့ရာဇဝတ်မှု (၅) လူမျိုးရေးပဋိပက္ခ (၆) ရပ်ရွာပတ်ဝန်းကျင်တွင် လောင်းကစား၊ ကေတီပီများ (၇) လိင်ဖျော်ဖြေရေးလုပ်ငန်းများ (၈) ရွှေ့ပြောင်းလုပ်သားများလာခြင်း (ထွက်သွားသူ၊ ဝင်ရောက်လာသူ) (၉) အခြားအရာများ	

(၇) ကုမ္ပဏီလုပ်ငန်းလည်ပတ်မှု၊ ကုန်သွယ်မှုကွင်းဆက်များ

ထုတ်ယူမှုနှင့်ကုန်သွယ်မှုကွင်းဆက်များ

- (၁) သံယံဇာတတွေတင်ဆောင်လာတဲ့ ထရပ်ကား ဘယ်နှစ်စီးလောက် ဖြတ်သန်း သွားပြီလဲ။
- (၂) အဆိုပါထရပ်ကားတွေက ဘယ်လောက် ကြီးလဲ။
- (၃) အဆိုပါကားတွေက ဘာသယံဇာတတွေ သယ်ကြတာလဲ။
- (၄) ဘယ်နေရာကို သယ်ယူသွားကြတာလဲ။
- (၅) အဆိုပါသယံဇာတတွေကို ဘယ်သူတွေ က သယ်ယူနေကြတာလဲ။
- (၆) အခြားအရာများ

ကုမ္ပဏီနှင့်အပြန်အလှန်ဆက်ဆံရေး

- (၁) ရပ်ရွာအနေနဲ့ ကုမ္ပဏီကိုယ်စားလှယ်များ သို့မဟုတ် အာဏာပိုင်များနှင့် ထိတွေ့ ဆက်ဆံမှု များရှိခဲ့ပါသလား။ ဘယ်နှစ် ကြိမ်ရှိပြီလဲ။
- (၂) ဘယ်လိုထိတွေ့ဆက်ဆံမှုမျိုးလဲ (တိုင်ပင်ဆွေးနွေးပွဲလား၊ အစည်းဝေး လား၊ ရိုးရိုးဆွေးနွေးပွဲလား အစရှိသဖြင့်)
- (၃) အစည်းဝေးကို ဘယ်သူတွေ တတ်ရောက် ခဲ့ကြလဲ။
- (၄) ခြိမ်းခြောက်တာတွေ၊ခြောက်လှန့်တာ တွေ ရှိခဲ့ဖူးလား။
- (၅) ပြဿနာဖြေရှင်းခဲ့ဖူးတာ၊ နောက်အဆင့် တွေ သဘောတူတာတွေ ရှိခဲ့ဖူးလား။
- (၆) အခြားအရာများ

earthrights.org

EARTHRIGHTS INTERNATIONAL